

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ КОЛЕКТИВУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ**
УДК 316.4

*Савіна Юлія Іванівна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
другого (магістерського) рівня
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. В Україні в активній фазі впровадження програма Нової української школи (НУШ). Більшість шестирічних першокласників разом із вчителями початкової школи відчують на собі вплив реформи. Проте перші її кроки засвідчили й про необхідність деяких змін, коригувань.

Нова українська школа передбачає підготовку вчителів початкової школи до формування здорового морально-психологічного клімату у колективах дітей. Так, наприклад, серед 99 відеосюжетів онлайн-курсу для вчителів 13 присвячено організації та ефективному управлінню класом. Це спрямовано на створення педагогом такого освітнього середовища, яке має важливе значення для формування морально-психологічного клімату колективу першокласників. Однак для того щоб допомогти першокласникам успішно адаптуватися до школи й створити дружній колектив, ефективно організувати навчання, виховання й розвиток дітей впродовж їх життєдіяльності у школі, вкрай необхідне дослідження й виявлення психологічних чинників, умов розвитку та адаптації першокласників до нового дитячого колективу. Аналіз реального досвіду роботи вчителів засвідчив, що далеко не всі з них готові до впровадження сучасних стандартів НУШ, створення сприятливого морально-психологічного клімату в класі.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідженням проблеми формування морально-психологічного клімату в колективі присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких можна виділити: Л. П. Буєву, В. Д. Воднік, Н. П. Базалійську, І. І. Гук, Дж. Далларда,

Л. М. Карамушку, Г. В. Ложкіна, М. Міда, Н. Міллера, Б. Д. Паригіна, Л. Сасіну, Т. Френча, В. Шепеля та ін. Проте вивчення морально-психологічного клімату колективу першокласників в умовах НУШ залишилось поза увагою науковців. Разом з тим цей клімат впливає на розвиток особистості учня.

В дослідженнях майже не йдеться про створення сприятливого морально-психологічного клімату першокласників. А якщо така проблема підіймається, то вона не вирішується системно. Немає єдності й у визначенні поняття морально-психологічний клімат.

Метою даної наукової публікації є дослідження теоретичних основ формування морально-психологічного клімату колективу першокласників. (МПККП), виявлення й класифікація основних чинників, що впливають на цей процес в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науці існує декілька схожих понять зі значенням морально-психологічного клімату, які вживаються як синоніми: психологічний клімат, соціально-психологічний клімат, моральна атмосфера, духовна атмосфера тощо. Одним із перших досліджував це поняття Б. Д. Паригін. Він зазначав: «...На відміну від поняття *психологічна атмосфера* поняття *соціально-психологічного клімату* означає не ті чи інші ситуативні зміни в настрої людей, а лише його стійкі риси... Таким чином, під *соціально-психологічним кліматом* розуміємо переважну й відносно стійку духовну атмосферу, або психічний настрій колективу, який проявляється як у відносинах людей один до одного, так і в їх відношеннях до спільної справи» (Парыгин, Б. Д., 1999, с. 276).

Р. С. Немов у Словнику основних психологічних понять до першої книги тритомного видання з психології дає таке визначення соціально-психологічного клімату: «*Клімат соціально-психологічний* - загальна соціально-психологічна характеристика стану малої групи, особливо людських взаємин, які в ній склалися» (Немов, Р. С., 1999, с. 662), у подібному ж Словнику до другої книги знаходимо інший термін: «*Морально-психологічна атмосфера малої групи* –

поняття, яке характеризує соціально-психологічний стан малої групи... включає в себе моральні норми, що лежать в основі ставлень членів групи один до одного, до справи, психологічний настрій і готовність членів групи до спільної діяльності та спілкування, до виконання тих задач, які покладені на групу» (Немов, Р. С., 2006, с. 592).

Л. М. Карамушка пропонує таке визначення *психологічного клімату*: «...*психологічний клімат* освітньої організації можна визначити як переважний, відносно стійкий психічний стан (настрій) колективу, що відображає особливості його життєдіяльності...» (Карамушка, Л. М., 2004, с. 228).

Досліджуючи соціально-психологічний клімат (СПК) колективу підприємства, науковці виявили ряд ознак, за якими розуміння даного поняття відноситься до певної групи визначень: СПК як стан колективної свідомості (А. Азриліян, А. Д. Глоточкін, Н. В. Іонова), СПК як настрої групи (А. Я. Кибанов), СПК як стиль взаємовідносин (С. А. Кравченко), СПК як соціальна і психологічна сумісність (Л. А. Карпенко, А. В. Петровський, А. В. Ярошевський), комплексний підхід (Л. М. Корольов, А. Н. Лутошкин).

Таким чином, на основі узагальнення визначень цього поняття іншими авторами, *під терміном «морально-психологічний клімат» ми будемо розуміти переважний, відносно стійкий психічний стан (настрій) колективу, що відображає особливості його життєдіяльності і моральні норми, які лежать в основі ставлень його членів один до одного й до справи.*

Звертаючись до проблеми формування морально-психологічного клімату колективу, одним із найважливіших є вивчення факторів, які впливають на створення цього клімату. Більшість дослідників умовно поділяють їх на фактори мікросередовища та фактори макросередовища (Л. М. Карамушка, В. В. Бойко, А. Г. Ковальов, В. Н. Панферов, Н. П. Базалійська та А. В. Гук), а Б. Д. Паригін, крім зазначеного, поділяє макросередовище (і фактори відповідно) на глобальне й локальне (глобальні і локальні фактори), і саме локальне макросередовище, на його думку, є безпосередньою та специфічною умовою життєдіяльності даного первинного колективу, адже воно

«опосередковує собою зв'язок макро- й мікросередовища» (Парыгин, Б. Д. 1999, с. 285).

Отже, проаналізувавши виокремлені даними авторами фактори, що впливають на формування морально-психологічного клімату колективу, можемо зробити висновок щодо чинників, від яких залежить формування МПККП (в таблиці 1):

Таблиця 1

Чинники, що впливають на створення морально-психологічного клімату колективу першокласників

Групи чинників	№ п/п	Види чинників
1	2	3
Чинники мікросередовища	1	Стиль роботи вчителя початкових класів
	2	Психологічна культура вчителів, які працюють з першокласниками
	3	Психологічна сумісність членів первинного колективу
	4	Особливості формальної структури в колективі першокласників, її співвідношення з неформальною структурою
	5	Матеріально-економічні, технологічні, санітарно-гігієнічні та організаційно-управлінські умови навчальної діяльності в класі
Чинники локального макросередовища	1	Стиль управління керівника закладу освіти
	2	Психологічна культура вчителів та інших працівників закладу освіти
	3	Психологічна сумісність членів колективу закладу освіти
	4	Соціально-психологічні особливості впливу вторинних колективів на первинні

	5	Особливості формальної структури у колективі закладу освіти та її співвідношення з неформальною структурою
	6	Матеріально-економічні, технологічні, санітарно-гігієнічні та організаційно-управлінські умови праці в закладі освіти
Чинники глобального макросередовища	1	Особливості розвитку суспільства
	2	Статус системи початкової освіти в суспільстві
	3	Особливості діяльності і стилю керівників органів управління
	4	Психологічні особливості територіального району, в якому функціонує освітня організація

Врахування даних чинників, особливо тих, що належать до локального макро- та мікросередовища, допоможе створити такий освітній простір і взаємини між учасниками освітнього процесу, які будуть позитивно впливати не тільки на психічний стан (настрій) колективу дітей та його життєдіяльність, але й на розвиток особистості кожного учня.

Висновки. Таким чином, у даній статті сформульовано поняття «морально-психологічний клімат», а також виокремлені основні групи та види чинників, що впливають на формування МПККП, серед яких особливу роль відіграють чинники локального макро- і мікросередовища.

Перспективи подальших досліджень. Подальше дослідження проблеми передбачатиме експериментальне вивчення структури та видів МПККП, взаємозв'язку між МПККП та віковими особливостями учнів, ролі першого вчителя у формуванні МПККП.

Список використаної літератури:

1. Парыгин, Б. Д. (1999). *Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории*. Санктпетербург: ИГУП, 592 с.

2. Немов, Р. С. (1999). *Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений*, Кн. 1. Общие основы психологии. 3-е изд. Москва: Гуманит. изд. центр Владос, 688 с.

3. Немов, Р. С. (2006). *Психология: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений*, В 3 кн. Кн. 2.: Психология образования. 4-е изд. Москва: Гуманит. изд. центр Владос, 606 с.

4. Карамушка, Л. М. (2004). *Психологія освітнього менеджменту: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* Київ: Либідь, 423 с.

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ПРОЦЕС ПІДЛІТКОВОЇ СЕПАРАЦІЇ

УДК 1.159.99

Серга Ольга Олександрівна

*Аспірантка кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету,
Комунальний заклад «Вінницький обласний центр
соціально-психологічної реабілітації
дітей та молоді з функціональними обмеженнями
«Обрій», практичний психолог.*

Актуальність дослідження. Вивчення процесів дорослішання дітей завжди представляло науковий інтерес. Значна роль у становленні їхньої особистості належить сім'ї, в якій проживає дитина, оскільки саме цей первинний соціум закладає основи життєвих поглядів людини. Останнім часом значно зросла всебічна активність підлітків та їхня участь у житті громади, і це сприяє їхній ранній самостійності та дорослішанню. Цьому сприяють навчальні заклади освіти, розширюючи можливості для самореалізації підлітків, хоча роль сім'ї завжди залишається вирішальною.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Окремі питання впливу сім'ї на підлітка досліджувались науковцям. Аналізувався вплив сімейного виховання на рівень подальших життєвих домагань підлітків (І. Кучманіч), встановлювався зв'язок між моральним вихованням в сім'ї та